

Jan Gurba, Ryszard Szczygieł

Stefan Wojciechowski (1 I 1899 - 8 III 1980)

Rocznik Lubelski 23-24, 229-231

1981-1982

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STEFAN WOJCIECHOWSKI
(I I 1899 — 8 III 1980)

8 marca 1980 r. zmarł w Lublinie w wieku 81 lat dr Stefan Michał Wojciechowski, historyk, geograf, bibliotekarz.

Stefan Wojciechowski (Stefan Brydak) urodził się 1 stycznia 1899 r. w Staromieściu, dzielnicy Rzeszowa. Do szkoły średniej uczęszczał w Rzeszowie, a następnie w Przemyślu, gdzie w 1917 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Na Uniwersytecie Jagiellońskim studiował historię z geografią. Studia ukończył w 1925 r. Stopień doktora filozofii otrzymał w 1930 r. na podstawie rozprawy pt. *Krajobraz dawnej Ziemi Lubelskiej w rozwoju historycznym*.

Po krótkiej pracy na Uniwersytecie w Szybach pod Krakowem oraz pobycie naukowym w Wiedniu od września 1927 r. związał się na stałe z Lublinem, gdzie pracował jako nauczyciel szkół średnich (m. in. Gimnazjum im. Vetterów oraz Gimnazjum i Liceum im. Stanisława Staszica) i pracownik administracji szkolnej. W czasie okupacji hitlerowskiej był więziony na Zamku w Lublinie. Do szkolnictwa wrócił bezpośrednio po ustaniu działań wojennych. Od września 1944 do sierpnia 1950 r. pełnił funkcję wizytatora i naczelnika Wydziału Szkolnictwa Ogólnokształcącego w Kuratorium Lubelskiego Okręgu Szkolnego, ucząc równocześnie od 1947 r. historii i geografii w Gimnazjum im. K. Świerczewskiego oraz na Uniwersytecie Powszechnym TUR. W tym czasie był także instruktorem, a następnie kierownikiem sekcji historycznej Okręgowego Ośrodka Metodycznego. Związał się także z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej, gdzie w latach 1949—1951 był jednym z organizatorów i pierwszych wykładowców Zakładu Podstaw Marksizmu i Leninizmu, a na utworzonym w 1952 r. Wydziale Humanistycznym prowadził przez kilka lat zajęcia z metodyki nauczania historii. Od września 1950 do sierpnia 1953 r. był prezesem Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, potem pracował w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych. 1 września 1955 r. rozpoczął pracę w Bibliotece Głównej UMCS, w której pełnił funkcję kierownika Oddziału Zbiorów Specjalnych, a po przerwie w latach 1959—1962, kiedy wrócił do Kuratorium na stanowisko naczelnika Działu Szkolnictwa Ogólnokształcącego i Oświaty Dorosłych, kierownika Oddziału Katalogów. W Bibliotece Głównej UMCS dr Wojciechowski pracował do chwili odejścia na emeryturę, tj. do dnia 30 września 1969 r.

Poza pracą zawodową wyżywał się w działaniu społecznym, w licznych towarzystwach naukowych i kulturalno-oświatowych. W okresie przed 1939 r. aktywnie uczestniczył w pracach Polskiego Towarzystwa Historycznego, Lubelskiego Towarzystwa Miłośników Książki, w których odbudowaniu brał czynny udział po wojnie. W 1950 r. był współorganizatorem i członkiem zarządu Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego (obecnie Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne) oraz inicjatorem i organizatorem Koła Miłośników Książki i Eksplicy przy

PTAiN. W 1976 r. zorganizował Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książki, którego prezesem był do swojej śmierci. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Książki w Warszawie, pełnił funkcję wiceprezesa w Komitecie Porozumiewawczym Polskich Towarzystw Bibliofilskich. W Lubelskim Oddziale PTTK przewodniczył Komisji Społecznej Opieki nad Zabytkami od chwili jej powstania aż do końca swego życia. Należał do władz Towarzystwa Miłośników Lublina oraz do Komisji Historycznej Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. W Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich wchodził w skład zespołu redagującego *Słownik pracowników książki polskiej*.

Stefan Wojciechowski ogłosił około 100 prac naukowych, popularnonaukowych i popularyzatorskich. Zainteresowania jego były wielokierunkowe: od historii książki i bibliofilstwa poprzez problematykę krajoznawczą do historii osadnictwa i geografii historycznej.

Zagadnieniom roli książki w rozwoju kultury poświęcił wiele publikacji. Pełną bibliografię prac Zmarłego do 1969 r. zawiera *Katalog wystawy prac i artykułów Dra Stefana Wojciechowskiego*, Lublin 1969, s. 10—13). Z ważniejszych wspomnień należy przygotowanie 17 haseł do *Słownika pracowników książki polskiej* (Warszawa 1972). Opublikował jubileuszowe wydawnictwo *O bibliofilstwie lubelskim w latach 1926—1976* (Lublin 1976), będące swoistą historią działalności lubelskich miłośników książki. Cennym przyczynkiem jest także praca *O kilku osiemnastowiecznych cymeliach lubelskich (W kręgu Hieronima Łopacińskiego)*, Lublin 1977, s. 127—142).

Stale interesował się archeologią. Zaraz po przybyciu do Lublina ogłosił artykuł *Cmentarzysko prehistoryczne koło Świdna*. Do literatury wprowadził wiadomość o nie zauważonym wcześniej grodzisku w Lublinie, zajęтым od średniowiecza przez cmentarz żydowski — kirkut, podejmując jednocześnie akcję koniecznej jego ochrony (*W obronie zagrożonych zabytków*, „Sztandar Ludu” 1949, nr 28).

Główne jednak zainteresowania dr. Wojciechowskiego oscyływały wokół szeroko pojętego osadnictwa ziem województwa lubelskiego od średniowiecza do XIX w. Dobrym wprowadzeniem do tych badań był udział w seminarium prof. Władysława Semkowicza oraz kilkumiesięczny pobyt naukowy w Wiedniu, gdzie zapoznał się z przechowywanymi tam materiałami, odnoszącymi się do ziemi lubelskiej, a zwłaszcza szczegółowo przestudiował mapę Galicji Zachodniej z 1801 r., wykonaną przez Antoniego Meyera von Heldensfelda, oraz aneksy do niej.

Pierwsza praca z tego zakresu ukazała się w 1929 r. Były to *Zaginione osady w Lubelskiem*, które spotkały się z przychylnym przyjęciem środowiska naukowego i do dzisiaj są wielokrotnie cytowane przez archeologów, toponomastów czy też historyków. W 1931 r. opublikował wraz z szerszym zespołem *Ilustrowany przewodnik po Lublinie* (wyd. przez PTK), będąc autorem rozdziałów dotyczących topografii miasta i jego zabytków.

Zainteresowania swoje dr Wojciechowski kontynuował i rozwijał po II wojnie światowej. W 1953 r. opublikował artykuł o lubelskiej gminie żydowskiej w XVI w., zaś w roku następnym — o renesansowym zamku lubelskim. Ponadto na zlecenie wydawnictwa „Ossolineum” opracował mapę historyczną jurydyk lubelskich w XVI—XVIII w. (do pracy J. Mazurkiewicza *Jurydyki lubelskie* — Wrocław 1956). Zaopatrzył także w mapy wydawnictwa lustracji dóbr królewskich województwa lubelskiego z lat 1565 i 1661 oraz rejestrów poborowych ziemi lubelskiej i łukowskiej z lat 1620—1626.

Ukoronowaniem zainteresowań rozwojem osadnictwa województwa lubelskiego była praca *Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI w.*, wydana w 1966 r. przez Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w ramach *Atlasu historycznego*

Polski — nr 3. Mapa oraz obszerne studium były rezultatem wielu lat żmudnych poszukiwań i studiów. Na marginesie prac nad *Atlasem...* dr Wojciechowski opublikował kilka prac drobnych, z których największe znaczenie mają *Uwagi o osadnictwie Ziemi Łukowskiej, Rudy i kuźnice w XVI wieku, Dudarze lubelscy w XVI i XVII w.* Ponadto problematyka struktury własnościowej szlachty lubelskiej została całościowo omówiona w studium *Zasiedlenie szlacheckie w woj. lubelskim w drugiej połowie XVI w.* Zainteresowania przeszłością Lublina znalazły z kolei odzwierciedlenie w *Przewodniku...* po mieście oraz w rozdziale *Położenie i rozwój przestrzenny miasta*, zamieszczonym w pierwszym tomie *Dziejów Lublina* (Lublin 1965), przygotowanym przez Oddział Lubelski PTH. Do najcenniejszych publikacji Zmarłego należy niewątpliwie wydanie w formie dodatku do *Informatora Biblioteki Głównej UMCS* (Lublin 1962, nr 2) jego notatek z najstarszej, dzisiaj nie istniejącej, księgi sądowej oficjała lubelskiego (*O zaginionej księdze oficjała lubelskiego z XV wieku*).

Po opublikowaniu w 1966 r. mapy województwa lubelskiego w *Atlasie...* przystąpił dr Wojciechowski do pracy mającej stanowić podsumowanie jego poszukiwań i badań. W 1972 r. przedstawił do wydania w ramach wydawnictw Lubelskiego Towarzystwa Naukowego pracę *Osiedla zaginione oraz o zmienionej nazwie na terenie woj. lubelskiego*. Spotkała się ona z zainteresowaniem, jednakże recenzenci podnieśli potrzebę dodatkowych kwerend w zespołach ksiąg grodzkich i ziemskich, które w latach 1962—1963 powróciły do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie. Pogarszający się stan wzroku uniemożliwił autorowi zadośćuczynienie temu postulatowi. Dlatego też w 1976 r. doszło do nawiązania współpracy z mgr Anną Sochacką i dr. Ryszardem Szczygłem, którzy podjęli się przeprowadzenia potrzebnych kwerend oraz przepracowania tekstu *Osiedli zaginionych...* Prace trwały trzy lata. Jesienią 1979 r. zostały ukończone. W chwili obecnej wydawnictwo oczekuje na druk. Będzie stanowiło niewątpliwie ważny element badań nad osadnictwem województwa lubelskiego w rozwoju historycznym.

W uznaniu zasług dla szkolnictwa, oświaty i kultury dr Wojciechowski został odznaczony honorowym tytułem „Zasłużony Nauczyciel PRL”, „Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, odznaką „Zasłużony Działacz Kultury”, złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami”, bibliofilskim Orderem Białego Kruka „ze słońcem” oraz wieloma odznaczeniami różnych instytucji i stowarzyszeń.

Jan Gurba, Ryszard Szczygieł